ॐ.

पुण्यपावनाख्यान.

(पद्यात्मक.)

रचनार

घोघानिवासी

भवानीशंकर वि० नरोत्तम द्विवेदी.

"ज्ञानस्य ज्ञेयतापत्तिर्बंध इत्यभिधीयते ।
नस्यैव ज्ञेयताशांतिर्मोक्ष इत्यभिधीयते ॥"

मुंबई,

निर्णयसागर मुद्रायंत्र.

संवत् १९४४, सन १८८८.

किमत ३ आना.

ॐ.

पुण्यपावनाख्यान.

(पद्यात्मक.)

रचनार

घोघानिवासी

भवानीशंकर वि० नरोत्तम द्विवेदी.

“ज्ञानस्य ज्ञेयतापत्तिर्बंध इत्यभिधीयते ।
तस्यैव ज्ञेयताशांतिर्मोक्ष इत्यभिधीयते ॥”

मुंबई,

निर्णयसागर मुद्रायंत्र.

संवत् १९४४, सन १८८८.

किंमत ३ आना.

श्री

अर्पणपत्रिका.

श्रीमन परमहंसपरिव्राजकाचार्य्य स्वामी श्री १०८ सच्चिदानंदसरस्वतीजी महाराज !

शार्दूलविक्रीडित छंद.

आपोआप अपार बुद्धिबलथी पूर्ण प्रतापी बन्या,
आ विश्वव्यवहारमांह विचर्या दुर्वासना ओर्डावना;
ब्रह्मात्मैक्य विचार सिद्ध करीने छे स्वस्थताने सजी,
छो संपूज्य सरस्वती यतिवर श्रीसच्चिदानंदजी ! १
इच्छे दर्शन-अर्थ सर्व सुजनो आनंदथी आपने,
जोतामां शरणागतो सहु तजे संपूर्ण संतापने;
वेदांतश्रवणादिवंत सदये सन्मार्ग-सन्निष्ठ छो,
ब्रह्मानंद-भर्या शुभेच्छक भला मारा महा इष्ट छो. २
हे निष्पाप! कृपालु आपवडिए मारी मटी आपदा,
पालो छो मुजने स्व-बाल समजी संभाल राखी सदा;
वालुं प्रत्युपकार केम करिए हुं बालनुं शुं गजुं?
श्रीसद्गुरु! मात्र आप-पदने भावे भवानी भजुं. ३
हुंने जाणी अनन्य-भक्त जणवी जे वाट छे ज्ञाननी,
तेमाटे कुसुमांजलिमय रची आ भेट आख्याननी—
साष्टांगे शुभ दंडवत् प्रणामने पादाब्जमां प्रीतथी—
आपुं अर्पणपत्रिका सहित ते स्वीकारशो श्रीयति ! ४

श्रीभावनगर—गौरीशंकरवाटिका.
संवत् १९४४ कार्तिक शुक्ल ११
गुरुवार.

अत्युपकृत सेवक,
भवानीशंकर वि० नरोत्तम द्विवेदी.

प्रस्तावना.

देहादिकविषे मानेलां हुं अने मारापणारूप रागद्वेषथी रचायेली आ जगत्-जालमां मिथ्या-मायिक-मोहवडे अनेक प्राणीओ अंध बनी जई फसाई पडीने, आमतेम तरफडीआं मारी अपार दुःख सहन करेछे; तेओना उद्धारने अर्थे करुणामूर्त्ति भगवत्पूज्यपाद श्रीमच्छंकराचार्यादिक सद्गुरुओ तथा महात्माओए श्रुतिस्मृतिमूलक अनेक सद्ग्रंथो रची प्रसिद्ध करेला छे के, जेमना तात्पर्यार्थनां श्रवण मनन निदिध्यासनथी संसारानर्थबंध निवृत्त तथा साक्षात् स्वात्मस्वरूपानुभवरूप परमानंदपद प्राप्त थायछे. अर्थात् आ जन्ममरणरूप महादुःखदायक जगत्-जालथी मुक्त थवानो मार्ग मात्र श्रद्धापूर्वक सद्गुरु तथा सच्छास्त्रनुं सदैव सेवन एज मुख्य छे.

आ पुण्यपावनाख्यान श्रीयोगवासिष्ठ ग्रंथनां उपशम प्रकरणमांनुं छे. जेमां के "पुण्य अने पावन नामना बे ऋषिपुत्रो हता. तेमां मोटो पुण्य संपूर्ण ज्ञानी तथा नानो पावन अर्धो ज्ञानी अने अर्धो अज्ञानी हतो. ज्यारे मात-पिताना मृत्युने लीधे पावन महाशोकमां निमग्न थयो, त्यारे पुण्ये तेने घणो असरकारक सद्बोध आपी शोकमुक्त कर्यो; अर्थात् अनात्मा-मिथ्या-एवा देहादिकथी विलक्षण एक, अज, अविनाशी स्वस्वरूप परमात्मानो अभेदरूप दृढ साक्षात्कार करावी अविचल परमपदने प्राप्त कर्यो." इत्यादि सद्बोधरूप वृत्तांत छे.

पूर्वे करेलां पुण्यकर्मोवडे आ अमूल्य मनुष्यजन्म प्राप्त थवाथी सत्यासत्य विचार करी पोताना आत्मानुं स्वरूप यथार्थ ओळखी आ मनुष्यजन्मनुं सार्थक्य करवुं ए सर्वे मनुष्यने अवश्य कर्त्तव्य छे. तेने माटे बीजां वधां करतां सच्छास्त्रानुसार आख्यानो स्वभाषामां रची सज्जन आर्यबंधुओनी सेवामां मुकाय तो सर्वेने लाभकारक थई पडे. एवा आशयथी आ पुण्यपावनाख्यान प्राकृत पद्यबद्ध रचवानी मारा मनमां उत्कंठा थतां मारा परमकृपासागर

पूज्य सद्गुरु स्वामीश्री सच्चिदानंदसरस्वतीजी महाराजनी सेवामां आ विचार निवेदन कर्यो के तेज वखते आनंदसहित अवश्य रचवा आज्ञा आपतां में आ नानुं सरखुं आख्यान यथामति रच्युं. जे के तेओ सद्गुरुश्रीनी प्रसन्नतापूर्वक आज्ञानुसार सद्धर्मनिष्ठ संस्थान भावनगरना नेकनामदार महाराजाश्री तख्तसिंहजी जी. सी. एस. आई. ना नायब दीवान आजम रा. रा. विजयशंकर वि० गौरीशंकरजीनी संपूर्ण सहायताथी आ रीते छपाई प्रसिद्ध थयुं छे; जेने माटे के तेओश्रीनो अति आभार मानुं छुं.

हुं एक उछरता अभ्यासीनां अपूर्ण ज्ञानने लीधे आ आख्यानमां अशुद्धतादिक दोषो रह्या हशे ते सर्व गुणग्राही सज्जन विद्वानो स्वतः संशोधन करी लेई मने क्षमापन आपशे एवी तेओश्रीप्रत्ये मारी नम्रतापूर्वक विज्ञप्ति छे.

श्रीभावनगर.
संवत् १९४४ मार्गशीर्ष शुक्ल २ गुरुवार.

भ० न० द्विवेदी.

---

१ पूर्वाश्रमना श्रीभावनगरदरबारना माजी दीवान रा. रा. गौरीशंकर उदयशंकर ओझा सी. एस. आई.

श्री

पुण्यपावनाख्यान.

मंगलाचरण.

इंद्रवज्रा छंद.

श्रीसच्चिदानंद महासमर्थ,
जे ओळखे अस्त बने अनर्थ;
अंतर्मुखे जे झट ओळखाय,
ते हुं परब्रह्म भजुं सदाय. १

दोहरा.

अनादि काळथकी टळ्युं, स्वस्वरूपनुं भान;
कष्टरूप के'वाय ते, मूल-महा-अज्ञान. १
समूल तेने टाळीने, आत्मतणो अपरोक्ष[1];
करावनारुं ज्ञान[2] छे, ज्ञानविना नहि मोक्ष[3]. २
ज्ञानतणां साधन गणो, विवेक[4] ने वैराग्य[5];
तेने संपादन[6] करे, होय महा-शुभ-भाग्य. ३
तो मारुं तारुं टळे, सत्य असत्य जणाय;
शोक मोह सहु निश्चये, नाश समूला थाय. ४
ए संबंधि पुरातनी, शुभ आख्यान सुहाय;
ग्रंथ योगवासिष्ठनां, प्रकरण उपशममांय. ५
वसिष्ठमुनिए राम[7]ने, कहेलछे बहु बेश;

---

१ हाथमां राखेली वस्तुनी पेठे जे यथार्थ जणाय ते. २ जीव अने ब्रह्मनुं एकपणुं जाणवुं. ३ दुःखरूप संसारथी छुटवुं, अर्थात् पुनर्जन्म थवापणुं नहि. ४ जड तथा चैतननुं स्वरूप यथार्थ समजवुं. ५ शरीर वगेरे सर्व दुःखदायक मिथ्या छे एम समजीने तेमना उपर जे अप्रीति थवी ते. ६ मेळवे. ७ श्रीरामचंद्रजीने.

पावनने पुण्ये कर्यो, योग्य महा उपदेश. ६
ए उपरथी आ स्थले, "पुण्यपावनाख्यान;"
प्राकृत पद्यात्मक रच्युं, ग्रहण करो गुणवान. ७
पवित्ररूप विचित्र छे, उत्तम आ इतिहास;
शोक टळे सहु जो शुणे, राखी दृढ विश्वास. ८

हरिगीत छंद.

आ श्रेष्ठ जंबूद्वीपमां अतिसुंदर स्थळने विषे,
छे वनघटावाळो रूपाळो गिरि महेंद्र महा दिसे;
ज्यां कल्पतरुओनी महाशीतळ सदा शुभ छाय छे,
त्यां देव किन्नर आवी सहु विश्राम करी सुखी थायछे. १
ते गिरितणां शिखरो घणां मोटां गगनमां मालतां,
जे ब्रह्मलोकलगी गयां भासे भलाथी भाळतां;
ते उपर सुर सर्वे मळी ध्वनि[1] सामवेदतणा करे,
गिरिनी गुफाथी पवनसाथे शब्द-गायन नीसरे. २
कइतरफ जळथी पूर्ण विजळीसह महामेघो वसे,
कइतरफ पुष्पेपूर्ण वेलि केशपंक्ति शुं ते हशे!
गिरितटविषे अफळाय एवा शरभ-शब्दोए[2] करी,
ले आप गिरि जाणे गुहामुखथी प्रलय-घनने[3] हरी! ३
कहीं वे'छ जलझरणां गुफासाथे उछाळा मारतां,
जाणे शुं होय समुद्रमोझां गर्जनासह नाचतां!
विधविधतणां कहीं पक्षियो मनहर मधुर शब्दो करे,
सिंहो गुफामां गर्जना करी शूरनी हिंमत हरे. ४
कहीं कल्पवृक्ष कदंबवृक्षो वळी परमदक्षो वसे!
कहीं अप्सरागण रमण करी पर-मन हरी होंशे हसे;
निर्मल महा गंगाप्रवाहो वाह! चाल्या जायछे,
कहीं रत्नमणि रमणीय रविसम ज्यां जडेल जणायछे. ५
एवां सुशोभित शुद्ध गंगातटउपर मनमानतां,

१ शब्द. २ एक जातनां आठ पगवाळां पक्षीओना शब्दोए करीने. ३ प्रलयकाळना मेघने.

जे स्नानपाननिमित्त मुनिजनवृंद ज्यां वसतां हतां;
त्यां ज्ञानवान उदारबुद्धिनिधान दीर्घतपामुनि,
रे'ताहता मानो सुमूर्ति ते महा तपनी बनी ! ६
शशिसम सुशोभित पुत्र तेने पुण्य पावन बे हता,
जाणे बृहस्पतिना तनुज बे होय कच[1] शुं शोभता !
सुत बे तथा स्त्रीए सहित शोभायमान मुनीश्वरे,
मांड्या व्यतीतें[2] करवा सुदिन करी ज्यां कृपा जगदीश्वरे. ७

वसंततिलका छंद.

गाळ्या पछी कंइक काळ पवित्र ठामे,
ज्ञानी थयो प्रथमपुत्र सु-पुण्य नामे;
ते छे वडो ज्यम वये त्यम सद्गुणोए,
बीजो रह्यो सुत शीं रीततणो शुणो ए. १
पुष्पो दिसे प्रकटतां समीं सांज पे'लां,
अर्धां बिडेल अरधां ज्यम उघडेलां;
अर्धप्रबुद्ध[3] मन पावन पुत्र तेवो,
हींडोल-डोल अति अस्थिर होय जेवो. २

इंद्रविजय छंद.

कालतणां क्रम चक्रवडे शत कैंक थयां वरसो गत ज्यारे,
जीर्ण थयुं तनपिंजर जे क्षणभंगुर दीर्घतपातणुं त्यारे;
संग निरर्थक तुच्छ गणी ज्यम कांचळी सर्प सुखेथी उतारे,
तेम महामुनिएज गुफामहीं देह उतारी दीधो मनधारे. १
सत्[4] चित्[5] ने सुखरूप[6] सदा शिव आप अलेप अभेपद[7] पाम्या,
धूम्र रहे जइने नभमां त्यम ते नभचित्सुखमांहि[8] विराम्या;
दंडथी पुष्प पडे अलगुं त्यम प्राणविना वपु छे कुटिकामां,

---

१ बृहस्पतिनो पुत्र. २ गाळवा, गुजारवा. ३ अरधो ज्ञानी अने अरधो अज्ञानी, अर्थात् आत्मा तथा अनात्मानो यथार्थ विचार करवामां अपूर्णबुद्धिवाळो. ४ त्रणे कालमां जेनो नाश नथी ते- अविनाशी-सत्यरूप. ५ स्वप्रकाश-ज्ञानरूप. ६ आनंदरूप. ७ अभय-भयरहित स्थान-ब्रह्मपद. ८ ज्ञान आनंदरूप आकाशमां, अर्थात् सुखरूपचिदाकाशमां.

योगकळा कळनारी सु-नारी मुनिनी कने गइ एज समामां. २
पुष्पतणी ज्यम वेलि तजे भ्रमरी त्यम देह तज्यो दृढताए,
जो नभमां शशी अस्त थये शशिकांति शशीसह अस्तज थाये;
तेम अदृष्ट थई पतिपाछळ पामी पतिपद पूर्ण सदाये,
शोक करे सुत पावन पुष्कळ प्राण तज्यां प्रिय मातपिताए. ३

दोहरा.

व्यवहारिक रीते करी, सर्व सगांनी साथ;
शोक करे सुत पुण्य पण, हैयुं राखी हाथ. १
ज्ञानवडे त्यां ते पछी, तजी सत्वर संताप;
क्रिया मृतक-मावापनी, करवा लाग्यो आप. २
पण शोक न पावन तजे, वधतो जाय विलाप;
छाती शिर कूटी कहे, हाय हाय! मावाप! ३
शोकसमुद्रनिमग्न थई, कीधी कृप निजकाय;
व्याकुल थई वनवनविषे, आमतेम अथडाय. ४
त्यां पुण्य पितामातनी, क्रिया करी तत्काल;
आवी पावननी कने, के'छे बुद्धिविशाल. ५

भुजंगी छंद.

अरे भाई तुं आवडो शुं रडेछे,
पठे मेघ अश्रु-प्रवाहो पडेछे;
महाशोकमां शुं पड्यो प्राणप्यारा,
हवे सर्व संताप तुं टाळ तारा. १
करे शोक कोनो बनी बुद्धिवाळो,
ठरेलो थई थाय शुं ठोठ ठालो;
भमे कां लई भ्रांतिनो शिर भारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. २
पिता मात तारां गयां मोक्षधामे,

महात्माजनो ज्यां जईने विरामे;
शिवस्थान ए सर्व-आधार सारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ३
नदीओ बधी सागरे एक थाये,
बधुं विश्व आ ब्रह्ममांहे समाये;
नथी ब्रह्मथी भिन्न को भागनारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ४
छतां सर्वनुं एक जे स्वस्वरूप,
न भासे पड्यां अज्ञ तो अंधकूप;
खरा ज्ञानियो ओळखे एज धारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ५
हतां तुज माता पिता ज्ञानवानो,
अरे तुं करे तेतणो शोक शानो?
वस्यां स्वस्वरूपे न छे जन्मवारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ६
अहो आम शुंकाम तुं हाम हारे?
घटे शोक मिथ्या न तारे लगारे;
गणे मात मारीज आ तात मारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ७
न ते तारी माता न ते तात तारो,
न तुं पुत्र तेनो करे शा विचारो?
नथी कोइ तारो थयो के थनारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ८
नदीना तरंगोपठे जन्म पामी,—
गयां कैकनां पुत्रवृंदो विरामी;
मुवां तुज माबाप जन्मी हजारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ९
थई जाय वृक्षोथी पुष्पो फलादि,

१ पोतानां—परमात्म—स्वरूपमां.

सुतो थै गया तेम माता-पिताथी;
न तुं एकलो तेमनो पुत्र प्यारो,
अरे भ्रात मंताप तुं टाळ तारो. १०
कलत्र प्रजा मित्र वंधु विचारां,
विसां जन्मजन्मोतणां केक तारां;
विते माससामे फलोनो छतारो,
अरे भ्रात मंताप तुं टाळ तारो. ११
पितामात तारां असंख्यो थयांछे,
बीजां जेम जन्मी असंख्यो गयांछे;
विल्या तेम तारा अमंख्यावतारो[1],
अरे भ्रात मंताप तुं टाळ तारो. १२
पिता मात ने वंधु आ जन्मनां जे,
करे तेमनो स्नेहथी शोक आजे;
करे कां न पूर्वे गयां जे अपारो?
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १३
जणाये तने विश्व अज्ञानथी आ,
नथी कांइ तुं जाणजे ज्ञानथी आ;
नथी बांधवो के नथी को कुमारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १४
नथी वस्तु तो नाश ते होय शानो?
नथी खारमां वारिनो[2] बिंदु नानो;
दिसे भ्रांतिथी वारिनो छे वधारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १५
वळी जोइने राज्यलक्ष्मी रूपाळी,
चळी ना जतो भ्रात हे बुद्धिशाली!
जशे स्वप्नपेठे पड्यो जे पथारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १६
खरी रीतिथी सत्य जो तुं विचारे,

१ असंख्य+अवतारो=संख्या न थई शके एटला जन्मो. २ जलनो छांटो.

नथी तुं नथी हुं अनेक प्रकारे;
तजी दे महा मोह छे जे नठारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १७
महा मोहथी विश्व उत्पन्न थाये,
जुओ आ मुओ जन्मियो आ जणाये;
स्व-संकल्पना सर्व छें ए विकारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १८
मरुस्थाने तुं मान अज्ञानरूपी,
नदी पूर्ण-तृष्णोदके सृष्टिरूपी;
शुभाशुभरूपी तरंगो असारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १९
शुभाशुभकर्मोवडे जन्म थाये,
तरंगोपठे प्राणियो कैंक जाये;
वृथा थाय आवो वधारो घटारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. २०

महीदीप छंद.

कोण तात कोण मात कोण मित्र भाई,
जाण जेम जाय धूळ वायुथीं तणाई;
छे विवेकथी न कांइ भ्रांतिथी जणाई,
छोड शोक भाई सत्य छे न ते सगाई. १
स्नेह थाय पुत्र मित्र बंधुवर्गमांहे,
द्वेष शत्रुमांह मोह-रोगथीज थाये;
मनथकीज मात तात नाम कल्पना छे,
तेवडे वध्यो प्रपंचें नाम रूप आ छे. २
बंधुभावनाथीं भाई वेश बंधु भासे,
शत्रुभावनाथीं भासमान शत्रु थाशे;

१ खारभूमि. २ झांझवानां जळे अथवा आशारूपी जळे भरेली. ३ शुभ + अशुभ = सारां नठारां कर्मरूपी सारवगरनां अनेक मोजांओ. ४ नाम–रूप–क्रियात्मक एवां आ जगत्‌नो विस्तार.

विषविषे सुधानी भावना कीधे सुधा छे,
जो कृमि कीटादि दाखला बीजा वधा छे. ३
जेवी भावना जहां जणाय तहां तेवुं,
मानियुं मनेज ते सुखादि सर्व से'वुं;
आवी रीतिनी स्थिति रचाणी भावनाथी,
वास्तवथी शत्रु मित्र होय सर्व शाथी? ४
एक विद्यमान आत्मवस्तु सर्वमां छे,
तेविना वळी कशी कुकल्पना क्यहां छे?
रक्त मांस अस्थिथी रचेल देह धारी,
कर खरेखरीज खोळ कोण हुं विचारी. ५
कोण अहंकार चित्त बुद्धि मन विचारां,
ज्ञानथी न कांइ तुं न हुं न तेम तारां;
पावन ने पुण्य नाम अज्ञताथी भासे,
ब्रह्म चिदाकाश एक सत्य सर्वदा छे. ६
तेविषे स्व-तात मात भ्रात कोण कोई?
भ्रांतिथी निहाळी खाली शुं रह्योछ रोई!
तुं कहीश के हुं लिंगदेह बंधु मारां,
तो वित्यांछ तेम जन्मजन्म-बंधु तारां. ७
कां करे न शोक केम सर्व ते सगांनो?
शुं विशेष भाळी तुं करेछ शोक आनो!
आ समान सर्वनो घटेछ शोक तारे,
ले गणावुं पूर्वनां पड्यां तने विसारे. ८

पुष्पिताग्रा छंद.

सरस कुसुम-वेलिनां स्थळोमां,
मृग थई तुं विचर्यो हतो वनोमां;

---

१ अमृतनी. २ कर्म इंद्रिय (वाक्, पाणि, पाद, उपस्थ अने गुदा). ५. ज्ञान इंद्रिय (श्रोत्र, त्वचा, चक्षु, रसना अने घ्राण) ५. प्राण आदि पंचक (प्राण, अपान, व्यान, समान अने उदान) ५. मन १. बुद्धि १. ए प्रमाणे १७ तत्त्वनो लिंगदेह, तेने सूक्ष्मशरीर पण कहेछे. कर्त्ता–भोक्तापणानो अभिमानी ए लिंगदेह छे.

स्वजन-गणं गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो? १
सह-कमल नदी सरोवरोमां,
मनहर हंस थयो हतो नरोमां;
स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो? २
विविध विविध पक्षिशब्द छे ज्यां,
सुवनविषे तरु एक तुं हतो त्यां;
स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो? ३
गिरिशिखरविषे गुमानवाळो,
वनपति सिंह थयो हतो रूपाळो;
स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो? ४
सरवर नदीमां महा जळो ज्यां,
अतिशय चंचल मत्स्य तुं हतो त्यां;
स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो? ५

शार्दूलविक्रीडित छंद.

तुं जे देश-दशार्णमां वनतणो काळो हतो वांदरो,
प्यारो पुत्र तुषारमां नृपतणो त्यां पामतो आदरो;
त्यांथी पुंड्र विदेश वायसं वसी लेतो वने वायरो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्रातों भलो माहरो. १
हाथी हैहयमां हतो, खर वळी तुं देश-त्रिगर्त्तमां,
पक्षी वृक्षविषे वस्यो त्यम भस्यो रे श्वान जे शाल्वमां;
जे घाटा वडने विषे घण हतो विंध्याद्रिमां पीपलो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राताज मारो भलो. २

१ बांधवो (सगां कुटुंबीओ)नो समूह (जथो). २ मान-सत्कार. ३ कागडो. ४ नानो भाई.

जे मोटा गिरि मंदराचलविषे कोडामणो कूकडो,
तेनी एक गुहाविषे द्विज हतो देवालयो टूकडो;
पाछो कोमल देशमां द्विज वळी जे तेतर व्यंगमां,
ते आ तुं मुज भाई छे अति वसी उदासी जो अंगमां. ३
पाछो देश तुषार अश्व उपज्यो ब्रह्मातणा यज्ञमां,
तुं विंध्याचलमां वस्यो वनविषे कीडो थई वृक्षमां;
त्यां जे मच्छर ने वन्योज बगलो वृक्षादि तारां घरो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राता भलो माहरो. ४
जे गंभीर गुहा[1] हिमालयतणी त्यां भोजपत्रे रह्यो,
कीडीनो धरी जन्म मास छ लगी संताप सर्वे सह्यो;
जन्म्यो'तो सुत भीलडी-उदरथी फेरा वनोमां फर्यो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राता भलो माहरो. ५
नानुं छेकज एक गाम अलगुं छे आपणी सीमथी,
त्यां तुं मास अढार गोमयं[2] विषे वींछी रह्यो दुःखथी;
जंबूमांज अनेक अन्य जनमो[3] आ रीत जे आथड्यो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राता भलो माहरो. ६

स्रग्धरा छंद.

आ रीते जे वित्या छे अगणित जनमो वासनायुक्त तारा,
ते हुं ज्ञाने थयेली विमल सुमतिथी जोउंछुं जन्मधारा;
रे अज्ञाने करी जन्ममरण-दधिना तुं प्रवाहे वह्यो छे,
ते जाणी ज्ञानवाळो झटपट थईजा शोक आ शुं सह्यो छे? १
तारां पूर्वे थयेलां प्रिय सुहृद तथा तातमातादि जेवां,
जन्मी आ जन्मनां जे सकल गत थयां जाण तुं भाई तेवां;
हुंए मोहे करीने प्रथम तुजपठे जन्मीजन्मी मुओ छुं,
माता भ्रातादि मारां अकथ थईगयां ज्ञानी आजे थयोछुं. २

गीति छंद.

ज्ञानवडे आ सुजने, स्मरणविषे पूर्वजन्म सहु आवे;

---

१ गुफा. २ छाण. ३ जन्मो.

तेमांथी जुज तुजने, जाण थवा भाई हुं कहुं हावे. १

तोटक छंद.

थई देश-त्रिगर्त्तविषे शुक[1] हुं,
सरिता-तट मंडूक[2] तेम कहुं;
वनमां थई लावकनो[3] तनमां,
हमणां जनम्यो वळी आ वनमां. १
थई भिल्ल भलो शुभ विंध्यविषे,
वसियो थई वृक्षज वंगविषे;
थईने उंट विंध्य सु-पर्वतमां,
हमणां जनम्यो वळी आ वनमां. २
धरी चातकें[4] देह हिमालयमां,
पछी जे नृप पौंड्र-शुभालयमां[5];
गिरि विंध्यविषे तन वाघतणुं,
छउं तेज वडो तुज बांधव हुं. ३
दश वर्ष रह्यो गीध जे थईने,
थईने भुंड मृत्यु छठे महीने;
शत वर्ष रह्युं तन जे सिंहनुं,
छउं तेज वडो तुज बांधव हुं. ४
नृप नानकडोज तुषारविषे,
थई पक्षी चकोर फर्यो अतिशे;
गिरि शैलविषे गुरुपुत्रपणुं,
छउं तेज वडो तुज बांधव हुं. ५
मुज जन्म विचित्र अनेक थया,
प्रतिजन्म पितादिक कैक गया;
मन-मोह-विलास कह्यो तुजने,
सहु आवी वसे स्मरणे मुजने. ६

---

१ पोपट. २ देडको. ३ एक जातनुं पक्षी. ४ बापैओ पक्षी. ५ पौंड्रदेशना शुभस्थानमां.

शिखरिणी छंद.

पिता माता मारां त्यम अकथ तारां थईगयां,
भला मित्रो भ्राता सहु पुर-तणातां वहीं गयां;
रडीए तेने के सकल हमणानां स्वजनने?
रड्या जेवुं छे ना जरूर जगमां कोई जनने. १
सदा स्वप्ना जेवी जगत-गति छे चंचल खरी,
जनो जन्मी जाये इतर तरूपत्रो ज्यम मरी;
दिसे छे संसार भ्रम सुख तथा दुःखरूप आ,
तजी ते सर्वेने ग्रहण कर तुं स्वस्वरूपता. २
अहंकारादिनो मलिन मनथी त्याग करीने,
महात्मा-स्थाने था कदि नहि धरे जन्म फरीने;
जवुं उंचे नीचे जनममरणे जीवगतिने,
न तेमां ज्ञानीओ ग्रहण करता शोक रतिने. ३
अहंकारादिथी रहित व्यवहारे विचरीने,
करेछे स्वात्मानुं स्मरण बहु ते शांति धरीने;
सदा हानि-लाभे वि-रहित जरा ने मरणथी,
रह्या जे सर्वत्र प्रकट परमात्मा स्व-बलथी. ४
लहे ते स्वीकारी स्थिर मतिथकी स्वात्मसुख तुं,
प्रिय भ्राता मारा अतिशय न थारे मुरखे तुं;
नथी तारे कांई सुख दुखे नथी जन्म–मरणो,
नथी तारे माता नथी सुत पिता बांधव-गणो. ५
अरे एके वस्तु तुजवगर कांईज नहि छे,
पछी शां संबंधि प्रभु विभु परब्रह्म तुंज छे;
दिसे छे आ यंत्र भ्रम विषयसंयुक्त जग जे,
रह्या तेमां मूढो नफट नट नाची विविध जे. ६
सजी देहादिना सकल गुण तद्रूप थईने,
पछीथी ते पोते सुख दुख सहे चूप रहीने;

१ मूर्ख, अज्ञानी. २ दुःख. ३ महा समर्थ. ४ व्यापक.

परंतु ज्ञानीओ रहित-गुण-देहादिकथकी,
सदा साक्षीरूपे दृढ रही जुवे केवल नकी. ७
छतां कर्त्ता ते तो पण गण अकर्त्ता सहुजगो,
प्रकाशे सर्वेने ज्यम रही निशा-दीपे अलगो;
सदा ज्ञानी तेवो स्थित जगतमां छे विचरतो,
रहे राग-द्वेषे-रहित कदि ते लिप्त[2] न थतो. ८
नठारी सारी जे प्रतिकृति[3] पडे दर्पणविषे,
परंतु रंगातुं नथी विविध रंगे खचित ते;
महात्मा ते रीते हृदयगते देहादिक गुणे-
नथी लेपाता तो सकल जग-कार्यो क्यम पुणे? ९

अनुष्टुप् वृत्त.

सत्य वस्तु विचारी जो, छे महाज्ञानवान तुं;
स्वस्वरूपे वसी स्नेहे, सुख ले मनमानतुं. १

शार्दूलविक्रीडित छंद.

सर्वेच्छामय लांछने रहित जे, स्वात्मार्तणो जेमणे-
साक्षात्कारें कर्यो यथास्थित उरे पोतेज आत्मावडे;
संसार-भ्रमने समग्र तजीने शोभे रही शेष जे,
ते आत्मा तुज आत्मरूप समजी तुं पाम संतोषने. १

पदे.

"नारायण नरसिंह नरोत्तम पुरुषोत्तमको ध्यान धरोरे" ॥ ए राह.
ए रीते पुण्ये पावनने, बोध कर्यो बहु सारो रे;
त्यारे पुण्य-प्रतापे पावन, पावन बन्यो विचारो रे.—ए रीते० १

१ रात्रीनो दीवो. २ लेपातो नथी. ३ परछाया. ४ हृदयमां, अर्थात् पोतानेविषे रहेला. ५ सर्व इच्छारूप. ६ पोताना आत्मानो. ७ जुओ पृष्ठ १ टीप्पण १. ८ बाकी. ९ प्रभाति राग विगेरेमां पण गवाय छे. "क्यांहां गयोरे पेलो मोरलीवालो अमारां गोरस ढोळीरे" इत्यादिक.

प्रातःकालविषे तम टळतां, भूमि प्रकाशित भाळो रे;
त्यम पावन अज्ञान टळ्याथी, बनियो सुबोधवाळो रे.—ए रीते० २
ज्ञानिशिरोमणि थई बे भाईओ, प्रारब्धक्षयसुधी[2] रे;
वनमांहे चिरकाल विचरवा-लाग्या ते सद्बुद्धि रे.—ए रीते० ३
त्यारपछी जे रीते दीपक, तेल खुटेथी विरामे रे;
ते रीतेज विदेहमुक्त[3] थई, वसिया आत्मारामे रे.—ए रीते० ४
उत्तम आ आख्यान शुणे के, पाठ करे कोई प्रीते रे;
चित्त-विचार करे शोक शमे, सुख पामे रूडी रीते रे.—ए रीते० ५
आवां शुभ आख्यान भरेलो, योगवासिष्ठ सफल छे रे;
ते ग्रंथ श्रद्धापूर्वक जो, सद्गुरुथी सांभळशे रे.—ए रीते० ६
मनने निदिध्यासने पण तेनुं, करशे जन जे नित्ये रे;
जन्म मरण टळी जाशे, थाशे— प्राप्त परमपद निश्चे रे.—ए रीते० ७
ते माटे सर्व सज्जनने, कहुंछुं विनति करीने रे;
अद्वय ईश भवानीशंकर, भजजो भाव धरीने रे.—ए रीते० ८
संवत् ओगणीशें चुंमाळीश, कार्त्तिक शुदि एकादशी रे;
गुरुवारे पूर्ण कर्युं भावे, भावनगरमांहे वसी रे.—ए रीते० ९

इति शुभमिदं पुण्यपावनाख्यानं
समाप्तिमगमत्.

---

१ अंधारुं. २ देह रह्यो त्यांसुधी. ३ स्थूल सूक्ष्म शरीरथी छुटा पडीने. ४ सांभळेलनो दृष्टांतमां घटावीने निश्चय करवो. ५ ध्यान. ६ उत्तम स्थान— ब्रह्मपद.

स्वस्वरूपावलोकन.

पद.

"छे जन-पालक टालक दुःखनो." ॥ ए राह.
(ओ) मनवा! तन-अभिमान तजी, तुं तारुं रूप तपास रे.
छुं हुं कोण? जगत् शुं चीज?
कोण वधानुं छे सद्बीज?
तेनी तो करवा तजवीज,
रे पड पंथे पांशरे.—ओ मनवा!० १
आ पांचे भूतोनुं पुतळुं, इंद्रिय-समूहे सूतळ्युं;
ते जड वस्तु नहि तुं, जाण,
एनुं नथी रे'तुं एंधाण,
तेथी तुं जूदो सहु-जाण,
चैतन सर्वावास रे.—ओ मनवा!० २
मल मूत्र रुधिर मांसादितणो, दुर्गंधी अमंगल देह घणो;
तेने तुं क्यम के'छे हुं?
गंदो देह नहिज छे तुं,
"शुद्ध सदा मंगल हुं छुं"
ऍम दृढ कर धरी उल्लास रे.—ओ मनवा!० ३
जन्मे छे तेम वधे पण ते, परिणामी क्षीण थशे मरशे;
तारे तेमांनुं कांई नहि;
तुं अविकारी अविचल सही,
तुं सर्वेमां साक्षी रही,
करे छे पूर्ण प्रकाश रे.—ओ मनवा!० ४
आ जग बाजीगर-खेल बधो,' मिथ्या मायाथी आवी वध्यो;
आपतणा रूपनुं न भान,

ए छे मूल-महा-अज्ञान,
त्यां लगी छे आ जग सहु मान,
ज्ञान थये सहु नाश रे.—ओ मनवा!० ५
अंधारे दोरडी देखीने,नासे सर्प गणीने बीने;
पण दीपकने अजवाळे,
सर्प पछी कहे क्यम भाळे?
श्रुति माता संशय टाळे,
कर सद्गुरुपर विश्वास रे.—ओ मनवा!० ६
ब्रह्मादिक सहुथी मांडीने, कीडी लगी नजर लगाडीने;
जे सहुमां सरखो वर्तेछ,
ते सत् चित् आनंदज छेज,
सर्वेनुं पण सद्बीज एज,
तेज तुं छे सुखराश रे.—ओ मनवा!० ७
सहु दृश्य जगत्, तुं छे द्रष्टा, सहु सृष्टितणो पण तुं स्रष्टा;
वरताये नहि वगर-विवेक,
छे सर्वांतर्यामी छेक,
अभय भवानीशंकर एक,
अचल सदा अविनाश रे.—ओ मनवा!० ८

(मनहरपदमांथी.)

राग बेहाग.

समज बुझ खोजहु दिल अपनां.
तेरा कल्पित तोय भ्रमावत,
तेसा जाग्रत जेसा स्वपनां.—समज० १
नां कछु गया नहीं जानेदा,
चौद लोकमें नहीं कछु अपनां;
स्वस्वरूपसें विमुख होय जड-
वृत्ति संगदा सकल जलपनां.—समज० २

जेवर खान पान पोशाकी,
जबलों जागत तबलों जपनां;
जीवनदा छिन नांहीं भरोसा,
जूठा जोबन देख मलपनां.—समज० ३
तुं नहीं विषय इंद्रि मन बुद्धि,
चित्त अहंकृतिकाहे विलपनां;
सच्चिद् आनंद ब्रह्मरूप तुंई,
समझी तजहु सब काम कलपनां.—समज०

वेदान्तग्रन्थना ग्राहकोने सूचना.

	कि. रु.	आ.	ट.ख. आ.	पै.
१ "स्वरूपानुसन्धान." रा. रा. गौरीशंकर उदयशंकर ओझा सी. एस्. आई. कृत. गुजराती भाषामां	१	८	२	६
२ "श्रीमद्भगवद्गीताभावप्रकाशटीका." पंडित सदानंद-विरचित श्लोकबद्ध संस्कृत. ट. ख. सहित	३	०		
३ "तत्त्वानुसंधान." स्वामीश्री चिद्घनानंदगिरिविर-चित. हिंदुस्थानी भाषामां	२	०	४	०
४ "दशोपनिषत्सार." स्वामीश्री अच्युतानंदगिरिविर-चित. हिंदुस्थानी भाषामां टपालखर्चसहित	२	८		
५ "मनहरपद." मनोहरदासकृत गुजराती तथा हिंदु-स्थानी भाषामां	१	०	२	०

गुजराती कवितारूप.

१ "वृषभान आख्यान" (ओपेरा)	०	४	०	६
२ "करजकरीवरोकरनारकरावनारनुंवर्णन."	०	१	०	६
३ "पुण्यपावनाख्यान." (वेदान्तविषय.)	०	३	०	६

सदर्हु ग्रन्थो भावनगरमां नीचे सही करनार पासेथी तथा मुंबईमां काल-
बादेवीने रस्ते पंडित ज्येष्ठाराम मुकुंदजीनी दुकानेथी मळशे.

ता.र–रा. रा. गगाभाईसाहेबनीवाडी. }
शीर्ष शुक्ल २ गुरुवार. }

भवानीशंकर वि० नरोत्तम द्विवेदी.